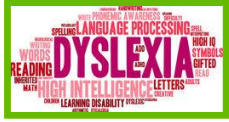

Inhoud

 DEEL 1
Theorie taal, lezen, TOS, leesstoornissen, dyslexie

 DEEL 2
TOS: Diagnostiek en aanpak van technisch lezen en spellen

 DEEL 3
 TOS: Diagnostiek en aanpak van begrijpend lezen

MASTERCLASS
Dubbel diagnose
TOS & leesstoornissen/dyslexie:
the state of the art

1

Hoe lees je begrijpend?

Lees onderstaande tekst en schrijf voor jezelf op:

- Welke taalvaardigheden heb je nodig om deze tekst te begrijpen?

Wissel uit in tweetallen.

Deze eiwitten bestaan uit waterafstotende helices die door de membraan steken en water minnende delen die buiten de membraan als een soort lussen de helices met elkaar verbinden. Iedereen dacht dat eiwitten altijd op die manier vastzaten in de membraan. Totdat Slotboom en zijn team ernaar keken. "Wij zagen dat de S-component ook horizontaal in de membraan kan liggen."

*<http://www.kennislink.nl/publicaties/dwars-door-de-membraan>

2

TOS en begrijpend lezen

Deze eiwitten bestaan uit waterafstotende helices die door de membraan steken en water minnende delen die buiten de membraan als een soort lussen de helices met elkaar verbinden. Iedereen dacht dat eiwitten altijd op die manier vastzaten in de membraan. Totdat Slotboom en zijn team ernaar keken. "Wij zagen dat de S-component ook horizontaal in de membraan kan liggen."

<http://www.kennislink.nl/publicaties/dwars-door-de-membraan>

Wat is er nodig?

- Technisch lezen (fonologie)
- Woorden begrijpen
- Toepassen van grammaticale kennis (o.a. voltooid deelwoord, voegwoord, verleden tijd, voornaamwoorden, etc.)
- Toepassen van pragmatische regels (verwijswoorden (die, wij), structuur)
- Koppelen aan eigen kennis over de wereld
-

Een goede lezer

- kan vlot en vloeiend technisch lezen
- heeft leesplezier
- heeft een voldoende woordenschat
- heeft grammaticale kennis:
 - Voegwoorden
 - Voornaamwoorden
 - Bijwoorden
 - Lidwoorden
 - Voorzetsels
- heeft voldoende kennis van de wereld
- controleert en herstelt eigen tekstaanpak
- heeft een voldoende werkhouding en volgehouden aandacht

Wetenschappelijk onderzoek naar begrijpend lezen

Kinderen met TOS hebben vergeleken met hun leeftijdsgenoten:

- meer problemen met 3 of meerlettergrepige woorden
- minder gevarieerd ingericht lexicon
- meer problemen met grammaticale regels, zoals congruentie en verbuiging en vervoeging van het werkwoord
- minder complexe zinnen:
 - Minder uitgebreide naamwoordgroepen: *de mooie, rode auto*
 - Minder bijzinnen met een onderschikking: *dat, omdat, terwijl*
- meer moeite met het begrijpen en het vertellen van een verhaal en het zelf opschrijven van een verhaal
- zwakke executieve functies

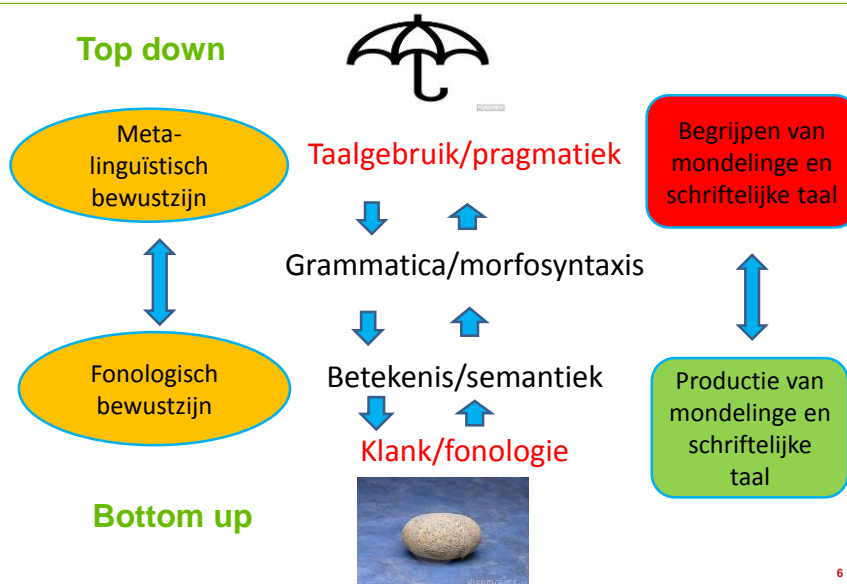
K
E
N
T
R
A
L
I
S

Gough Kenyon Palikara & Lucas 2018, Snowling & Hulme 2012, Conti-Ramsden et al. 2014, Zwitserlood et al. 2015

5

5

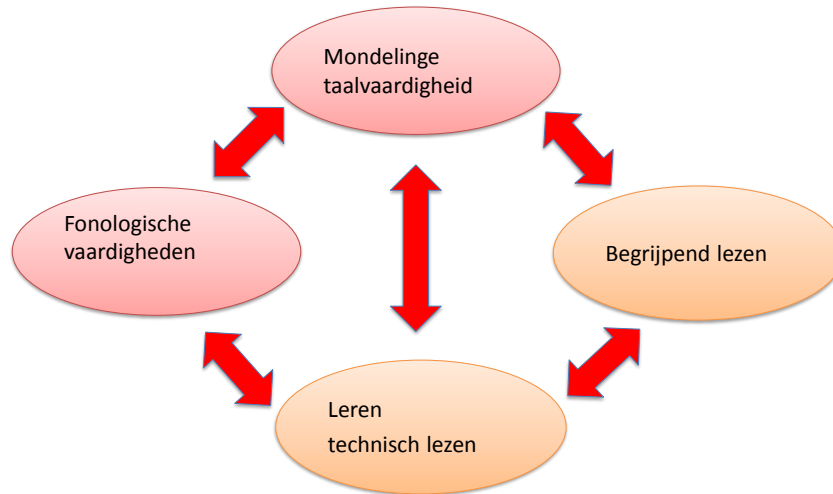
TOS en begrijpend lezen

6

6

Relatie TOS en begrijpend lezen

KEN
TALS

7

7

Diagnostiek begrijpend lezen

- Praat met het kind over wat er aan de hand is.
- Maak samen met het kind een begrijpend leesles en observeer waar de knelpunten voor het kind liggen.
- Overleg met de logopedist (taalbegrip/woordenschat /taalregels)
- Bestudeer woordenschattoetsen. Wat kan het kind?
- Analyseer de opdrachten die het kind gemaakt heeft. Wat kan het wel en wat niet?

KEN
TALS

8

8

Effect van TOS op begrijpend lezen

1. Leesmotivatie
2. Technisch lezen
3. Woordenschat
4. Grammaticale regels
5. Taalgebruik en kennis van de wereld

Effect van TOS op begrijpend lezen

1 Leesmotivatie

zorg voor een positieve leesspiraal: een kind dat graag leest, leest meer en beter, en grijpt daardoor ook weer sneller opnieuw naar een boek

Onderzoek Stichting Lezen (regulier onderwijs):

- meisjes lezen liever dan jongens
- leesmotivatie neemt met het ouder worden af
- meisjes scoren hoger op intrinsieke leesmotivatie (lezen uit nieuwsgierigheid of om op te gaan in een verhaal) dan jongens
- meisjes scoren hoger op emotieregulatie (lezen om verdriet of boosheid tegen te gaan, lezen om je niet te vervelen) dan jongens

Lees je mee?

Dol op boeken

Ik ben dol op boeken.
Ik neem ze echt overal mee naar toe.
Ik lees een boek op de wc.
Ik lees een boek onder het eten.
Ik lees een boek in de luis stoel.

Dit heeft gevolgen voor TOS: veel jongens met (ernstige) leesproblemen

Effect van TOS op begrijpend lezen

2. Technisch lezen

- Zwak fonologisch bewustzijn
- Zwak fonemisch bewustzijn
- Zwakke letterkennis

Kinderen met TOS hebben vaak moeite met de fonologische verwerking en het leren van fonologische representaties (klankkennis)

Kinderen met TOS hebben vaak problemen bij het technisch en begrijpend lezen, maar het lezen kan ook juist ondersteunen

Effect van TOS op begrijpend lezen

3. Woordenschat of semantiek

Problemen met begrijpend lezen

- Minder woordconcepten

Een kikker heet ook wel kikvors.
Hij heeft een dunne, kale huid.

- Zwak begrip van abstracte, laag-frequente naamwoorden

- 6 Wat voor een type jongen was Ad? Kies uit de woorden hieronder.
*een opschepper – een kwajongen – een gemenerik – een avonturier – een druktemaker –
een pestkop – een verlegen jongen – een stiekemerd – een meeloper – een held – een
bangerik*

Effect van TOS op begrijpend lezen

- Minder bijvoeglijke naamwoorden bij concepten

4 Arceer het woord, dat het beste bij Nijlpaard past:
lui – bedroefd – lastig – gemeen – vrolijk

- Begrip van teksten bij zaakvakken

STAP 3 Friesland

Friesland is een provincie met veel water. Er liggen veel meren en kanalen en ook een groot deel van de Waddenzee hoort erbij. Friesland is de enige provincie met twee talen: Nederlands en Fries.

Een succes

Door de stormvloedkering is het water in de Oosterschelde zout gebleven. De natuur is daardoor niet veranderd. Veel vissers en mosselkwekers waren bang voor hun baan als het zoute water zou verdwijnen. Maar ook hun werk is gebleven. De stormvloedkering is dus een succes geworden.

Effect van TOS op begrijpend lezen

- bij decoderen gebruik maken van betekenis en context

Morgen gaan we op vakantie.

Papa heeft de caravan al achter de auto gehangen.

Opdracht:

Over Marijn

Marijn is _____ 1 _____ in 'Marijn in de woestijn', het nieuwste kinderboek van Daphne Deckers. Na een bezoek aan het Rijksmuseum van Oudheden komt Marijn plotseling in het oude Egypte terecht. Daar moet hij niet alleen de weg naar huis terug zien te vinden, maar zal hij ook het mysterie moeten ontrafelen van de vuurspugende zanddraak die de bevolking teistert. Ter gelegenheid van het boek maakte het museum een spannende 'Marijn in de woestijn'-speurroute.

Wat past het **best** op plaats 1?

- A de hoofdgast
- B de hoofdpersoon
- C de hoofdrol
- D de hoofdverdachte

Voorbeeld van een opgave uit opgavenboekje B8/M8 start

Bespreek in tweetallen welke woorden uit deze tekst moeilijk zijn voor leerlingen met TOS.

K
E
N
T
A
L
I
S

15

Effect van TOS op begrijpend lezen

- oudheden
- terecht komen
- terug zien te vinden
- mysterie
- ontrafelen
- bevolking
- teistert
- ter gelegenheid
- hoofdgast
- hoofdpersoon
- hoofdrol
- hoofdverdachte

K
E
N
T
A
L
I
S

16

16

Effect van TOS op begrijpend lezen

woordenschat

Marijn is de **hoofdpersoon** in 'Marijn in de woestijn', het nieuwste kinderboek van Daphne Dekkers. Na een bezoek aan het Rijksmuseum voor **Oudheden**, **komt** Marijn plotseling in het oude Egypte **terecht**.

Daar moet hij niet alleen de weg naar huis terug zien te vinden, maar zal hij ook het **mysterie** moeten **ontrafelen** van de vuurspugende zanddraak die de **bevolking teistert**. **Ter gelegenheid** van het boek, maakte het museum een spannende 'Marijn in de woestijn' speurroute.

K
E
N
T
A
F
I
S

17

17

Effect van TOS op begrijpend lezen

Marijn is _____ 1 _____ in "Marijn in de woestijn", het nieuwste kinderboek van Daphne Deckers. Na een bezoek aan het kosto museum voor Vakalar komt Marijn plotseling in het oude Egypte zuggen. Daar moet hij niet de weg naar huis prung de voda vinden, maar zal hij ook het zagana moeten token van de vuurspugende zanddraak die de tugge pragert.

Po drogane van het boek, maakte het museum een spannende 'Marijn in de Woestijn' speurroute.

Wat past het best op plaats

- hoofdzuga
- hoofdtaga
- hoofdklusti
- hoofdvora

K
E
N
T
A
F
I
S

18

18

Effect van TOS op begrijpend lezen

Bespreek in tweetallen welk gevoel het je geeft om deze tekst te moeten lezen (en vragen te beantwoorden)

Hoe zou dat voor kinderen met TOS zijn?

Opdracht: Strategieën voor begrijpend lezen

Welke strategieën helpen bij het begrijpen van de tekst?

Effectieve leesstrategieën

1. Voorspellen	4. Verbinden
2. Vragen stellen	5. Samenvatten
3. Visualiseren	6. Afleiden

Herstelstrategieën:

1. Langzamer lezen	4. Een stukje opnieuw/verder
2. Aandachtiger lezen	5. Naar illustraties kijken
3. Hardop lezen	6. Hulp vragen

Marijn is de zuga in 'Marijn in de woestijn' het nieuwste kinderboek van Daphne Deckers. Na een bezoek aan het kosto museum voor Vakalar komt Marijn plotseling in het oude Egypte zuggen. Daar moet hij niet de weg naar huis prung de voda vinden, maar zal hij ook het zagana moeten token van de vuurspugende zanddraak die de tugge pragert. Po drogane van het boek, maakte het museum een spannende 'Marijn in de woestijn' speurroute.

Effect van TOS op begrijpend lezen

4. Morfosyntaxis

Zoek de functiewoorden in de volgende tekst:

- voegwoorden
- voornaamwoorden
- bijwoorden
- lidwoorden
- voorzetsels

Deze eiwitten bestaan uit waterafstotende helices die door de membraan steken en water minnende delen die buiten de membraan als een soort lussen de helices met elkaar verbinden. Iedereen dacht dat eiwitten altijd op die manier vastzaten in de membraan. Totdat Slotboom en zijn team ernaar keken. "Wij zagen dat de S-component ook horizontaal in de membraan kan liggen."

<http://www.kennislink.nl/publicaties/dwars-door-de-membraan>

Opdracht:

Effect van TOS op begrijpend lezen

Deze eiwitten bestaan uit waterafstotende helices die door de membraan steken en water minnende delen die buiten de membraan als een soort lussen de helices met elkaar verbinden. Iedereen dacht dat eiwitten altijd op die manier vastzaten in de membraan. Totdat Slotboom en zijn team ernaar keken. "Wij zagen dat de S-component ook horizontaal in de membraan kan liggen."

<http://www.kennislink.nl/publicaties/dwars-door-de-membraan>

Effect van TOS op begrijpend lezen

Morfosyntaxis

Marijn is de hoofdpersoon in 'Marijn in de woestijn', [het nieuwste kinderboek van Daphne Dekkers](#). [Na een bezoek aan het Rijksmuseum](#) voor Oudheden, komt Marijn plotseling in het oude Egypte terecht. Daar moet hij [niet alleen](#) de weg naar huis terug [zien te vinden](#), [maar zal](#) hij ook het mysterie [moeten ontrafelen](#) van de [vuurspugende](#) zanddraak [die de bevolking teistert](#). [Ter gelegenheid van het boek](#), [maakte](#) het museum een spannende 'Marijn in de woestijn' speurroute.

Effect van TOS op begrijpend lezen

5. Pragmatiek en kennis van de wereld

Problemen met begrijpend lezen door beperkte mogelijkheden in sociaal taalgebruik

- Moeite met inleven in hoofdpersoon
- Gebruik van voorkennis en kennis van de wereld
- Voorspellen hoe een verhaal verloopt
- Begrijpen van figuurlijk taalgebruik

Effect van TOS op begrijpend lezen

Kennis van grammaticale en pragmatische regels:
verwijswoorden en voegwoorden (causale relaties)

11 "Nagels met mosterd," zei Glenn. "Laat je nagels eens kijken, Hans," vroeg Frits. "Zijn
12 ze al gebakken?" Hans stopte zijn handen in zijn zakken. Hij voelde zich niet prettig.
13 "Ja, ja, jullie maken er een grapje mee," zei Gritter. "Maar het kan heel slecht aflopen
14 als je nagels bijt." "Hoe dan, Gritter?" "Ik heb eens een keer iemand meegemaakt," zei
15 Gritter, "die beet verschrikkelijk op zijn nagels." "Hoe verschrikkelijk?" "Heel
16 verschrikkelijk. Hij beet niet alleen een stukje van zijn nagels af, maar ook een stukje
17 van zijn vingers." "En toen, Gritter?" "Op een dag leed hij schipbreuk," zei Gritter. "Hij
18 speelde aan op een eenzaam eiland, helemaal alleen. En er was niets te eten." "Z'n
19 nagels" zei Glenn.
20 "Nee," zei Gritter, "die had hij al op. Maar gelukkig speelde er ook een kist aan. En die
21 zat vol blikken erwtensoep."

Effect van TOS op begrijpend lezen

Verwijswoorden

Marijn is de hoofdpersoon in 'Marijn in de woestijn', het nieuwste kinderboek van Daphne Dekkers. Na een bezoek aan het Rijksmuseum voor Oudheden, komt Marijn plotseling in het oude Egypte terecht. Daar moet hij niet alleen de weg naar huis terug zien te vinden, maar zal hij ook het mysterie moeten ontrafelen van de vuurspugende zanddraak die de bevolking teistert. Ter gelegenheid van het boek, maakte het museum een spannende 'Marijn in de woestijn' speurroute.

Effect van TOS op begrijpend lezen

Kennis van de wereld

Marijn is de hoofdpersoon in 'Marijn in de woestijn', het nieuwste kinderboek van Daphne Dekkers. Na een bezoek aan het Rijksmuseum voor Oudheden, komt Marijn plotseling in het oude Egypte terecht. Daar moet hij niet alleen de weg naar huis terug zien te vinden, maar zal hij ook het mysterie moeten ontrafelen van de vuurspugende zanddraak die de bevolking teistert. Ter gelegenheid van het boek, maakte het museum een spannende 'Marijn in de woestijn' speurroute.

K
E
N
T
A
I
S

27

27

Effect van TOS op begrijpend lezen

Woordenschat, morfosyntaxis en pragmatiek

Marijn is de hoofdpersoon in 'Marijn in de woestijn', het nieuwste kinderboek van Daphne Dekkers. Na een bezoek aan het Rijksmuseum voor Oudheden, komt Marijn plotseling in het oude Egypte terecht. Daar moet hij niet alleen de weg naar huis terug zien te vinden, maar zal hij ook het mysterie moeten ontrafelen van de vuurspugende zanddraak die de bevolking teistert. Ter gelegenheid van het boek, maakte het museum een spannende 'Marijn in de woestijn' speurroute.

K
E
N
T
A
I
S

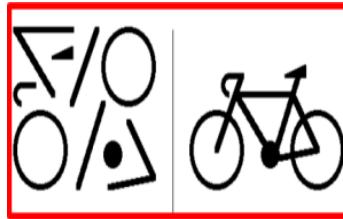
28

28

Aanpak begrijpend lezen

Adviezen zijn gericht op deelaspecten van begrijpend lezen

$$1 + 1 = 3$$

K
E
N
T
A
L
T
S

29

Aanpak van begrijpend lezen

Betekenis van woorden goed uitdiepen

- Voorbewerken
- Semantiseren
- Consolideren
- Controleren

Leg expliciet grammaticale regels uit, bijvoorbeeld met Metataal

Blijven werken aan ontbrekende fonologische vaardigheden

Lees je mee?

Dol op boeken

Ik ben dol op boeken.
Ik neem ze echt overal mee naar toe.
Ik lees een boek op de wc.
Ik lees een boek onder het eten.
Ik lees een boek in de luie stoel.

Stimuleer de verhaalstructuur bij vertellen, lezen en schrijven met de verhaalvecht

Bewust aanleren functiewoorden, verwijswaarden en signaalwoorden op alle niveaus (lezen, schrijven, spreken); Leerlingen moeten deze herkennen, benoemen en actief toepassen.

Wees kritisch met het inzetten van leesstrategieën

K
E
N
T
A
L
T
S

Verhallen & Verhallen 2002, Zwitserlood 2014, Daamen de Groot & Scheper 2013 2017

30

30

Aanpak van begrijpend lezen

Gebruik authentieke teksten (eigen geschreven teksten)

Gebruik als leerkracht/AB-er ook vaak functiewoorden, verwijswaarden en signaalwoorden

Laat actuele teksten lezen, zoals Klassenteksten

> **klassen teksten** <

Lees je mee?

Dol op boeken

Ik ben dol op boeken.
Ik neem ze echt overal mee naar toe.
Ik lees een boek op de wc.
Ik lees een boek onder het eten.
Ik lees een boek in de luie stoel.

Laat kinderen zelf kiezen uit meerdere teksten

Blijf de leesmotiveer Stimuleren!

Gebruik ook digitale teksten:

- webpagina's, wiki's, social media
- auditieve visuele informatie
- filmmateriaal
- visuele en auditieve informatie bij digitale spelletjes

K
E
N
T
A
L
T
S

31

31

Samenvatting

TOS

Moeite met het begrijpen en gebruiken van klanken, woorden, zinnen en verhaal

Dubbelbeldiagnose

De zwakke taalvaardigheid zorgt voor problemen bij het begrijpend lezen

K
E
N
T
A
L
T
S

32

Take home message

De problemen van TOS werken vaak door in het (leren) lezen.

Bij kinderen met TOS de onderliggende problemen bij technisch en begrijpend lezen in kaart brengen en daar de behandeling starten.

Vragen?

a.scheper@kentalis.nl

mar.verboom@kentalis.nl

Grammar is important. For instance, commas save lives:
Let's eat grandpa.
Lets eat, grandpa.

